

DOKUMENTATION FRÅN KONFERENSEN

Att synliggöra de osynliga barnen

Stockholm 13–14 november 2003

Arrangörer:

Preventionsnätverket Arbeta med barn till psykiskt sjuka föräldrar
Förlagshuset Gothia

Konferensen arrangerades i samarbete med Socialstyrelsen

Vägval inför framtiden

- summering av konferensen

AVSLUTNING

Peter Brusén, Socialstyrelsen

För några år sedan skulle jag ta tåget från Flemingsberg till Göteborg. Tåget stannade inte utan susade förbi. När jag kom upp till kvinnan i biljettluckan undrade jag varför inte tåget stannade – *Det förstår du väl att om tågen skall stanna här kan dom inte hålla tidtabellen!*. Det var hennes svar och avslöjade att SJ:s fokus tydligen främst låg på att komma fram i tid snarare än att ha passagerare som följde med. Ett konstigt byte av fokus kanske men jag skall också byta lite perspektiv i den här avslutningen. Till min hjälp skall jag ta Christoffer Columbus, Machiavelli och ett äpple.

Ni kommer ihåg Columbus – någon större eldsjäl får man leta efter. Han hade en vision som han måste uppfylla. Den var helt vansinnig men han lyckades. Han hade verktygen, sina tre skepp med deras besättningar men han saknade resurser för att genomföra den långa färden. Dom som hade resurserna var Spaniens kung och drottning - Isabella och Ferdinand. Men dom trodde inte på hans idé, de hade inte samma vision. Columbus själv ville visa att jorden var rund och inte platt men han måste övertyga kungaparet.

Ni kommer ihåg Margareta Strömstedt *Vad nötter det till?* Och det är väl där som framgången avgörs – finns det någon mening med att försöka? Vi kan inte leva med eldsjälarnas energi – Gunther Grass sa att *ve den organisation som vilar på eldsjälur*. Vi är i samma båt som Columbus.

Vi har liksom Columbus, verktygen, det har inte minst den här konferensen visat. Vi har hört om fritidsgrupper i Australien, Utbildningsprogram för personal, nationella centra för grupper för föräldrar, barngrupper här i Sverige, Systematiska program i Holland, Träningsprogram i Finland, Nätverksarbete, Systematiska bedömningsinstrument som BBiC, Retningslinjer i Danmark, arbete med broschyrer och informationsprogram, kamratstödande verksamheter, kartläggningar och mycket mer.

Men vad händer med våra visioner? Vi riskerar att komma in i en framtid utan visioner – ett visionslöst tillstånd - där bara nerdragningar och besparingar gäller för statens verksamheter, landstingen och kommunerna. Vilka prioriteringar skall vi göra inför framtiden? Skall vi vara glada om vi kan behålla det vi har eller skall vi kunna tala om utveckling och förbättringar. Om inte riskerar vi att allt samarbete bara kommer att handla om vad andra måste göra och inte vad vi kan göra tillsammans. Tid och resursbrist kommer att föda ideliga konflikter mellan huvudmännen kommer bara att skapa en förlorare – barnet med sina psykiskt funktionshindrade föräldrar!

På Columbus fartyg var samverkan en nödvändighet för att lyckas. Vi vet att inom den här konferensens område så är samverkan urdålig generellt sätt även om goda exempel beskrivs. Ingen tar ett ansvar för att upptäcka, utveckla och sprida utan det bygger på eldsjäalars engagemang. Vi vet att ett gemensamt och delat ansvar i värsta fall kan betyda att ingen tar ansvar. Alla tror att andra tar ansvaret! Under den här konferensen har vi lärt oss att villkoren för att skapa *en nationell politik* är ett sammanhang där den politiska viljan (resurserna), kunskaper och en god praktik (verktygen) och en nationell strategi (visionen) är nödvändiga delar. Det preventiva arbetet och perspektivet är kärnan i en sådan utveckling. Vi har mycket kunskap om än ej tillräcklig men vi saknar den politiska viljan dvs. visionen som är ett måste för att den nationella satsningen skall komma.

Kommer ni ihåg vad Columbus gjorde för att få sina resurser? Jo han anpassade sin vision till en som var mer gångbar. Han sa att han skulle söka efter sjövägen till Indien. Det skulle ge Spanien möjlighet att segla hem fler thé, siden och kryddlaster. Då förstod kungaparet att det var nödvändigt att satsa på Columbus idé. Vad Columbus gjorde var att fick kungaparet att se färden som en investering och inte en kostnad – det nötte något till!

Och det är samma sak med denna konferens – att se förebyggande, prevention som en investering och inte som en kostnad. **Men då är det två saker som vi måste bli bra mycket bättre på.** Två områden där det brister och där jag hoppas att konferensen om tre år kommer att ha närmat sig.

FÖR DET FÖRSTA *måste vi se samverkan kring de här barnen och deras familjer i ett utvärderingsfokus – att utvärdera effektiviteten.* Att minska problemen och ohälsan är ett viktigt incitament för professionen. Men för att påverka den politiska viljan måste vi ha mer verklig kunskap vad som sker. Vi är bra på att visa på vad vi gör men mindre bra på att visa vad vi åstadkommer! Vad är bra praktiskt, vad är effekten av interventionerna av de slag som beskrivits under dessa två dagar? Jag har sett väldigt lite om egentliga uppföljningar och utvärderingar.

En av de viktigaste arenorna för de här barnen måste vara skolan – men var finns skolan. Väldigt få finns därifrån på den här konferensen. Det handlar inte bara om att samverka mellan t ex kommunens socialtjänst och landstingets psykiatri utan också inom kommunen mellan t ex socialtjänst och skola. Skolan har en annan oerhört väsentlig del i hur det går för dessa barn. Fungerar inte skolan riskerar de inte bara att få svårt med kamrater utan än värre så uppstår risken att utbildningen inte räcker när man blir vuxen och skall ut i arbetslivet. Ett utbildningsunderskott här riskerar ett utanförskap sedan som kan få stora konsekvenser.

Vi kan se här, liksom på många andra områden där besparingar i skolan på ett bra stöd för dessa barn riskerar att leda till stora konsekvenser för dem som vuxna – och då blir det socialtjänsten, landstinget och staten som får betala enorma kostnader för den lilla utgift man så duktigt "lyckades spara" i ett tidigt skede. Det är här som preventionsforskningen blir så viktigt. I Holland finns en tydlig och medveten satsning på detta och deras politiker har förstått just detta.

FÖR DET ANDRA *måste vi visa att preventivt arbete leder till samhällsekonomiska besparingar.* Hur kommer politikerna att resonera inför kravet på framtida besparingar och krav på effektiviseringar.

Kommer samverkan och en nationell satsning att ses som en investering eller bara som en kostnad? Ett preventionsarbete inom det här fältet är inte något som vi kanske har råd med utan något som vi inte har råd att avstå ifrån!

Vi måste bli bättre på att ta med samhällsekonomiskt fokus när vi ser på ett samverkande stöd till de här barnen och deras familjer. Ta Vägverket som ett exempel – dom räknar genast ut vilka konsekvenser som en utbyggnad eller ombyggnad av en vägsträcka får i ohälsotermer dvs. antal döda, skadade osv. Vad kostar en utebliven samverkan mellan olika aktörer i ökad ohälsa för de här barnen – i värsta fall kanske döda och med ökad psykisk och somatisk ohälsa?

Jag har gjort ett litet tankeexperiment som bara är en illustration och ingen exakt uträkning, jag är ingen ekonom

Tänk er att vi 1980 satsade på ett nationellt program för stöd till dessa barn och deras familjer. I varje landsting fanns ett samlat team och samverkan skedde med kommunerna med uppsökande arbete, tydliga insatser, uppföljning och utvärdering.

- ▶ Vi vet att i ca 35 000 familjer som hade barn hade någon eller båda föräldrarna haft psykiatrisk slutenvård. Vi vet av forskningen att ca 25 000 av dessa kommer att få problem som vuxna och ca 30 procent av dessa allvarliga sådana – **dvs. ca 8 000 personer.**
- ▶ Av dessa lyckas de ovan genomförda teamen och socialtjänsten behandla och ge ett sådant stöd att ca 1 000 personer dvs. ca 13 procent lyckas komma igen som vuxna utan problem dvs. i arbete, inga större psykiatriska besvär eller missbruk. Det blir ca 40 personer per landsting eller ca **3-4 per kommun som "räddas"** av den tänkta nationella satsningen.
- ▶ Om vi räknar utifrån ett produktionsbortfall, minskade skatteintäkter, förtidspensionering, kostnader för minskad fysisk och somatisk ohälsa som skulle ha blivit kostnader om den nationella satsningen *inte* genomförts får vi en samhällskostnad på i runda svängar på **ca 24 miljarder** enligt mina amatörmässiga bedömningar.
- ▶ Om vi räknar på att den nationella satsningen kostar ca 200 Mkr per år dvs. ca 10 Mkr per landsting eller ca 1 Mkr per kommun. Sammantaget en satsning på **ca 4 miljarder för hela perioden.**
- ▶ Den sammantagna samhällsekonomiska vinsten skulle alltså bli, utöver den mänskliga vinsten för 1 000 personer och deras resp. familjer, **bli ca 20 miljarder kr.** Vi skulle alltså ha kunnat satsa tre ggr så mycket på det nationella programmet och ändå tjäna ca 8 miljarder

Återigen – häng inte upp er på summorna de är mycket grovt tillyxade och skall bara tjäna för att ge en bild av vilken nytta preventivt arbete har för den enskilde och för samhället i stort. Det kan kännas obehagligt att prata om pengar i dessa sammanhang men samtidigt blir det ett effektivt medel att visa på att den vision vi har och som det faktiskt är nödvändig att skapa medel för. Vi har inte råd att avstå varken som nation eller humant med tanke på de personer vi räddar från ohälsa och i värsta fall en för tidig död.

Det finns alltså sannolikt mycket starka både kunskapsmässiga (att minska lidandet) och ekonomiska (att minska kostnaderna) för ett brett nationell satsning för preventivt arbete inom detta område.

Det finns - naturligtvis – flera stora problem i mitt resonemang annars vore det ju genomfört för länge sedan. **Ett problem** är att staten är den som gynnas i särklass mest av ett preventivt arbetssätt. Och staten finns sällan med i dessa resonemang. Det krävs en tydlig politisk vilja att ta tag i de stora transfereringssystemen och fördela om resurser så att vi kan förebygga att handikapp och problem uppstår och inte satsa enorma summor på att lappa ihop i slutändan när problemen uppstått och ingen återvändo finns. Problem ett kan bara lösas av att staten satsar på prevention!

Problem två är att det ibland finns en professionell motvilja mot samverkan. När samverkan fungerar, och det gör den ibland, så är ofta orsaken att starka professionella företrädare förstått vikten av samverkan för att målet att minska människors problem bäst kan lösas på det sättet. Istället för att låtsas samverka och istället motverka så släpper man prestigelöst in andra på sin egen arena allt i syfte att uppnå en effektivare vård, behandling och socialt stöd.

Och som det inte räckte med detta så finns det inte sällan ett motstånd som inte har varken med yrkeskunnande eller pengar att göra utan något annat. Kanske är det som Machiavelli trodde för ca 500 år sedan?

Det handlar alltså om ett personligt motstånd som växer upp ur behovet av makt och inflytande. Med tanke på att litet har hänt på 500 år så krävs sannolikt starka sociala strategier för att komma förbi detta motstånd. Människor måste se att de har en roll och en position i det nya – en plats i en styrgrupp eller att dom själva får ta över den projektidé som du själv just kläckt. Andra- speciellt de som bestämmer - måste få känna sig viktiga och synliga. Egentligen borde allt detta vara helt onödigt om de som bestämmer förstod åt vilka som dom bestämmer.

FÖR VEM finns man? *Det är inte egenintresset som bestämmer vad någon skall tycka och verka för utan det är för den funktionshindrade personen och dennes välfärd och hälsa!*

Den här konferensen har gett er alla ny kunskap. Men vad skall ni göra med den? Jag har räknat ut att era samlade arbetsgivare har satsat ca 3,5 Mkr på att ni är här. Men alla ni som är här är ett ytterligare bevis på hur viktigt det är med kunskap över och mellan discipliner – social, medicinsk och psykiatrisk, psykologisk och ekonomisk. Vi tillsammans skall utveckla gemensamma mål/visioner och gemensam gränsöverskridande kunskap. Utvecklade bra verktyg skall ge en god praktik och beprövad erfarenhet. Gränsöverskridande arbetssätt som skall underlätta innovationer och ny kunskap liksom ett långsiktigt tänkande där tidiga insatser finns i samma sammanhang som vård, behandling, sociala insatser och försörjningsstöd.

KUNSKAP

En resurs som växer när man delar den!

Peter Brusén 2

När jag var liten, men också som vuxen, innan jag bröt ryggen, så kunde jag inte gå förbi dom där rännilarna, ni vet, som alltid finns om våren i backarna. När man stoppat upp vattnet så bildades en liten damm som så småningom brast och tre nya rännilar for iväg åt olika håll. Tre nya dammar med samma resultat och snart var hela backen fylld med små dammar och vattnet rann över hela backen och inte bara i en djup fåra i mitten. Samma sak nu – hur skall vi sprida kunskapen så att den når flera och inte bara ett fåtal? Hur skall ni föra vidare den kunskap ni fått?

Berätta för andra vad ni hört, köpa en bok och läsa den, kolla en hemsida ni fått kännedom om, kopiera något och sprida på din arbetsplats, kanske bjuda in någon av de föredragshållare ni hört, ha en lokal konferens, starta ett eget projekt och söka medel, göra en kartläggning i din kommun, utvärdera ditt projekt eller bara vila i den kunskap du fått och vara nöjd med det. Det är helt legalt att kunna göra det.

Vi behöver en nationell satsning på det här området. Det är något jag själv måste ta med mig. Politiken måste övertygas om att preventivt arbete inom det här området ger dels ett minskat lidande genom att verksamheter utvärderas, dels att det lönar sig genom samhällsekonomiska studier

Konferensen har visat hur viktigt det är att bygga upp en stabil kunskapsgrund och här har preventionsnätverket en huvudroll. Men det räcker inte med projekt utan det behövs en bredare satsning. Det måste bli en politisk fråga och jag har beskrivit perspektiv som måste in för att detta skall bli möjligt. Så hem med er och börja bygg dammar men glöm inte bort *Columbus* och att det inte handlar om vi har råd att satsa på prevention – vi har inte råd att avstå. Glöm inte *repet* – inga knutar lossnar om vi drar åt olika håll då blir dom bara än svårare att lossa. Eller på *Machiavelli* – det handlar inte om att förlora inflytande utan att få ett nytt och bättre. Och sist men inte minst tänk på *äppet* – det handlar inte om att bara lyssna på kunskap utan att också föra den vidare!